

Mitte müügiks.

Autorilt:

Eraldine äratõmme ajakirjast ~~EESTI ARST~~ 1935, nr. 5.

~~29709.~~

Bibliotheca
Universitatis
Tartuensis
2-63813

(Tartu Ülikooli lastekliinikust. Juhataja: prof. A. Lüüs.)

Lapsehäll teadusliku meditsiini seisukohalt.

Aadu Lüüs.

(4 joonisega.)

I.

Ei ole teada ei kultuur- ega ka loodusrahvast, kes ei oleks tarvitanud hälli lapse rahustamiseks ja magama uinutamiseks. Mida kõrgemale hariduse astmele rahvas jõuab, seda vähemaks jääb hälli tarvitamine. Ennemini kaob ta harilikult linnadest, pärastpoole ka maalt, andes aset lapsevoodile või ka vankrile.

Teaduslikus meditsiinis leidub õige vähe andmeid hälli kohta. Suuremalt jaolt arstid-õpetlased vaikivad temast.

Olen läbi vaadanud suure hulga prantsus- ja saksakeelseid pediaatrilisi töid, käsiraamatuid ja õpperaamatuid, ka entsüklopeediaid, kuid nad ei nimetagi hälli.

Üllatava erandina leidsin selles suhtes dr. A. Lesage'i, kes oma imikuhaiguste õpperaamatus *) puudutab lühidalt ka hälli. Lesage kirjutab: „Kõigil aegadel on lapsehoidjail viisiks olnud last magama hällitada, et sel kombel last karjumast takistada.

Sellest sõltub ka hällide vorm: mõni tühi poolsilinder, mille õõnesse laps asetatakse, kilpkonna kilp, lootsiku moodi väljaraiutud puutükk jne. Mõnedes Venemaa kohtades tarvitatakse selleks raami peale tõmmatud linast riidet, mis on nelja nööriga toa lakke kinnitatud, kuna viies nöör on hälli küljes hälli liikuma panemiseks.

Mispärast õieti hällitatakse lapsi? Imikul on loodusest suur une tarvidus ja kui ta ei maga, siis oleneb see sellest,

*) Dr. A. Lesage: Lehrbuch der Krankheiten des Säuglings. Übersetzt von Prof. Dr. Rudolf Fischl. Leipzig 1912. Lk. 106.

et ta ei tunne just tarvidust une järele. Uni, millesse teda hällitamisega uinutatakse, ei või seepärast mitte kasuks olla. „See on uimastamine,“ ütleb *De s e s s a r s*, „nii nagu toimub kanaga, keda selle järel, kui temal pea on tiibade alla pandud, ringi keerutatakse. Hällitamine, olgu ta kui õrn tahes, tekitab säärast enamalt jaolt lühiajalist uimastust. On laps kord sellega harjunud, siis ei uinu ta selleta üldse enam magama ja teda peab siis ikka kõvemini hällitama.“

B u f f o n ütleb, et last ei tule mitte harjutada rütmiliste liigutuste abil magama uinuma, sest siis ei saa teda pärast üldse enam teisiti magama panna.

Keskajast saadik tarvitatakse selleks otstarbeks ka laulu. XIII sajandil soovitas juba ennemini mainitud meister *A l e b r a n d* Firentsisist „ilusaid ja armsaid laule laulda“.

H i e r o n y m u s Montreux'st, Henry II ihuarst, andis välja väikeste laste magama uinutamiseks erilise laulude raamatu.

Last tuleb sünnimisest saadik harjutada oma voodikeses või vankris lebama, kus teda ei kiigutata ega hällitata, vaid kus ta on ainult kergelt kaetud. Suvel lastakse lapsel katmata lebada ja kaitstakse teda putukate eest teataval kaugusel oleva loorriide abil. Tuleb ära jätta ka hälli külge kinnisidumine, nagu seda juba vanad kreekelased tegid nn. *incunabula*'tega *). Häll või mõni teine magamisase peab küllaldaselt kõrge olema, et koduloomad ei saaks neid tarvitada, sest on teada juhte, kus lapsed on kasside või koerte poolt lümmutatud.“

Dr. med. *Heinrich P l o s s* oma suures kaheköitelises töös „Das Kind in Brauch und Sitte der Völker“ (I Bd. 3. Aufl., Leipzig 1911, lk. 291) annab sõna ka kahele arstile ja laseb neil rääkida nii hälli vastu kui ka poolt.

Hällitamine olla kunstlik uimastamine. Nagu merilained alaliselt kiigutades muutvat vereringet, eriti peaõõ-

*) *Incunabula, orum* = lapsevoodi, häll.

nes, nii tekitavat ka hällitamine esialgu kergelt uimastust, mis pärastpoole uneks üle minevat.

Teine arst ütleb: „Hästi konstrueeritud häll tasaste liigutusega imiteerib lapse ema kätel kussutamist ja on lapsele sama vähe kahjulik kui viimanegi.“

Dr. P l o s s arvab ise: „Et passiivsed liigutused, nagu seda on kätel kandmine või tasane hällitamine, on lapsele päris head, võib muude hulgas ka sellest *a priori* oletada, et samasugused passiivsed liigutused on loodus valmistanud lapsele ka emaihus, kuna kõik ema liigutused kanduvad üle lootevees olevale lapsele.“

Üldiselt suhtuvad arstid hällitamisse kas päris eitavalt või lubavad seda ettevaatuse ja tagasihoidlikkusega. Ja häll on kadumas. Ta on jäämas ainult huvitavaks folkloristlikeks esemeks. Kuid siiski paneb imestama see tõsiasi, et ehkki häll on olnud kõigil aegadel ja kõigil rahvail tarvitusel üldiselt laste kasvatusvahendina, siiski ta on vähe tähelepanu leidnud nii arstide kui ka kasvatajate poolt.

II.

1879. a. organiseeriti Moskvast antropoloogiline näitus. Selle näituse üks osa oli pühendatud lapse füüsilisele kasvatusesele. Selleks oli 7 küsimust lapse kasvatusese kohta üles seatud ja nende kohta sooviti vastust. Õpetatud Eesti Seltsi ettepanekul vastas dr. K r e u t z w a l d neile küsimusile *). Ta kirjutab hälli kohta: „Hälle on kaheksaguseid: esiteks jalashällid, millised koosnevad pikergusest neljanurgelisest kastist, mis on kinnitatud kahele veerandkuusarnasele jalasele, mis sarnaneb kiikhobuse alumisele osale ja nagu seegi on edasi-tagasi liigutatav.

Selle tõukeist põranda vastu saab laps tublisid hoope ja sellega õigustub harilik kõnekäänd „last väsitada“.

Teiseks — kiik- või õrshällid, mis koosnevad kergest puukastist või korvist ja mis on nelja nööri külge kinnita-

*) Sitzungsberichte 1879, lk. 143—150.

tud, kuna nõõride ülemised otsad on seotud vetruva õrre otsa külge; õrre tüveots on toalae külge fikseeritud. Seesuguseid hälle leidub suvel niidul ja nurmel improviseeritult puuokstel ja teisel, kus emapõll täidab süngi aset. Vanemaid lapsi pannakse väiksemaid hällitama, teised hoidjad või kiigutajad loomariigist ei ole meil *ex officio* mitte tarvilusel. Küll peab juhtuma, mis mulle ei näi mitte võimatu olevat, et mõnikord

Joon. 1. Vibuga häll Kambja kihelkonnas. E. R. M. kogudest.

toakoeral hakkab karjuvaist lastest hale ja ta võtab vabatahtlikult lapse hällitamise oma peale. Hällid sisustatakse meil heinte või peente õlgedega.“

Oma noores eas olen Antslas ja Võru ümbruses näinud mitmet liiki hälle. Kõige sagedamini nägin õrshälle: umbes 50 cm sügav puukast, mille põhi on kitsam kui pealmine osa ja mis on igast nurgast kinnitatud nõõride abil õrre otsa, mis oma korda on lae alla fikseeritud. Õrre asemel olid mõ-

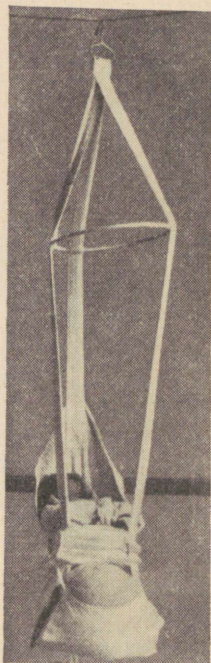
nedes kohtades puust või metallist vedrud. Olen ka niisuguseid hälle näinud, kus vedrud olid hälli alla asetatud ja viimane kõikus nende peal.

Harvemini võis kohata jalashälle: eelpool kirjeldatud kastile olid paralleelselt küljelaudadele saani- või reejalased alla pandud selle vahega, et jalased olid kumerad, nagu nad on harilikult kiiktoolidel ja laste mänguhobustel. Mõnikord olid niisugused jalased risti hälli alla asetatud. Tihti oli puukasti asemel võetud pesukorv.

Hälli sisustuseks olid heinad või õled, samuti tarvilikud asjad lapse katmiseks. Päris eht kehva rahva hälli võib igapäev näha Eesti Rahva Muuseumis, Raadil, kus setutoas ripub õrshäll. Sama muuseumi laduruumes on veel olemas üks jalashäll, üks nõõridega õrshäll, kuid õrreta ja kaks hällkorvi. Samuti on muuseumil olemas mitmed fotod hällidest.

III.

1930. a. saadik on eriline kiik hakanud levima imikutekodudes. Neis asutistes on harilikult vähe ravipersonaali, nagu õdesid ja lapsehoidjaid. Lapsed peavad lamama kogu päeva voodikesis ja ei leidu küllaldaselt käsi, kes neid üles võtaks, kätel hoiaks ja üldse nendega enam tegemist teeks. Sarnane alaline, pikaajaline lamamine mõjub halvasti väikeste tervisesse: lapsed jäävad vagusamaks, on vähe agiilsed, nende söögiisu väheneb ja neil võivad tekkida kopsu alumis- osadesse bronhiitilised ja bronhopneumoonilised nähud, mis tihti saavad saatuslikuks lapsele. Seda püütakse vältida lapse asetamisega ühelt küljelt teisele, tema ülesvõt-

Joon. 2. Montevideo häll.

mise ja kätel kandmisega. See on, nagu öeldud, tihti võimatu personaali vähesuse tõttu.

Seda kõike ära tundes ja püüdes siin abi ja paremust tuua, konstrueeris Montevideo arst dr. J. Obes Polleri*) erilise lapsehälli, kuhu laps asetatakse istukile, teda igalt poolt toetades. Dr. Polleri häll on väike istesemeke või toolike, mis ripub lae all kolme nööri või paela otsas.

Need hällid on head hingamiselundite haiguste ärahoidmiseks ja ravimiseks, eriti debiilseil, enneaegseil, atroofi-

Joon. 3. Lapsed hällimas Nõmme Emade- ja Rinnalastekodus.

lisil ja rahiitilisel lastel, kellel kauaaegse lamamise järel tekib kopsudes hüpostaas.

Montevideo arstide järele niisugused hällid hoiavad ära otiite, mis esinevat lamavail lastel sagedamini kui häll-lastel; aspiratsioonipneumooniaid ja kongestioone kopsu allosades; magu tühjeneb rutemini vertikaalses seisundis ja sellega soodustub seedimine; laps on agiilsem, näeb paremini oma ümbrust ja see mõjub hästi tema arenemisse. Need hällid on head hoopis väikesile, kes veel ei seisa ega rooma, kui ka

*) La suspension en los internados de lactantes. Montevideo, 1934.

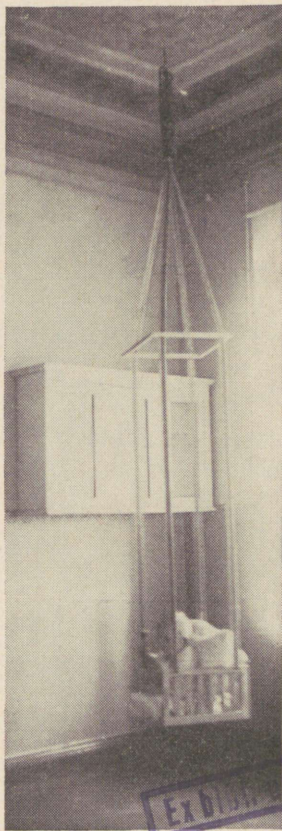
suuremaile, kes on veel nõrgad rohkem käima ja seisma, kuid siiski armastavad liikumist. Lapsed võivad niisuguses hällis viibida tarviduse korral mitu tundi. Nad isegi magavad ja söövad neis.

Neid hälle on kerge ühest toast teise viia, suvisel ajal isegi välja viia ja puu külge riputada.

Eriti head mõju avaldab säärane häll nõrkade laste bronhopneumooniate korral. Nii suri 27 häll-lapsest 2 (7,4%), kuna 20 mittehäll-lapsest suri 10 (50%).

Need Uruguai arstide poolt tarvitusele võetud hällid on ka Pariisi pediaatrite *) tähelepanu võitnud, eriti Pariisi kasvatusmajas „Enfants-Assistes“, kelle arstid on nendega väga rahul. Pariisist on nad edasi Šveitsi, Lausanne'i tunginud. Ka Eestis, Nõmme emade- ja rinnalastekodus, on need hällid sisse seatud ja selle asutise juhataja pr. dr. Mõttus-Worman kirjutab 27. X 34: „Nimetatud hällid täidavad hästi oma otsarvet, personaalile kergendavad tööd ja lastele meeldivad ja pakuvad lõbu kiikumiseks.“ Ka ülikooli lastekliinikus on nad tarvitusele võetud.

Mõned arstid on täheldanud, et lapsed tundvat liiga pikaajalise liigutamise järel ärritust, väsimust ja erutust.

Joon. 4. Laps hällimas
Ülikooli lastekliinikus.

*) Dr. J. Comby: La suspension des nourrissons hospitalisés. Archives de Méd. Enfants 1934, nr. 7.

Sellele võib vastata, et mõõt ja kord on ka siin tarvilik. On küllalt kui lapsed tundi kaks päevas kiiges on ja sedagi mitmete vaheaegadega. Siis ei eruta see ka kõige õrnemat last. Montevideos pannakse juba 10-päevaseid lapsi hälli ja leitakse, et see on neile hea.

Noor, elav olevus tahab liikumist. Mida noorem ta üldiselt on, seda suurem on liikumise tarvidus. Ebaloomulik on, et imik peab kogu ööpäeva lamama selja peal. Siin oli muudatust tarvis ja seda tõi temale arstide poolt konstrueeritud häll.

Meil ei ole õigust ega põhjust ka vana rahva hälli hukka mõista ja ära heita. Ka temal on oma teened ja mõnedele lastele on ta ka praegu kasulikuks rahustamis- ja uinutamisinõuks.

Kirjandus.

Bielenstein, Dr. A., Die Holzbauten und Holzgeräte der Letten. I. St.-Petersburg 1907. — Uebe, F. Rudolf: Deutsche Bauernmöbel Berlin 1924. — Buschan, Dr. Georg: Illustrierte Völkerkunde. Teil II. 2. und 3. Aufl. Stuttgart 1926.
